

Öğr. Gör. Ali YÖRÜR

Kastamonu Üniversitesi
Rektörlük
Türk Dili Bölümü
Kastamonu/TÜRKİYE
ali.yorur@hotmail.com

ORCID

NEŞR İÇÜN EŞREF BEG'İN
BASILDI DÎVÂNI TAMÂM:
EŞREF PAŞA DÎVÂNI'NIN
BASIMINA YAZILAN TARİH
MANZUMELERİ

NEŞR İÇÜN EŞREF BEG'İN BASILDI
DÎVÂNI TAMÂM: THE CHRONOGRAMS
WRITTEN FOR PRINTING OF EŞREF
PASHA'S DÎVÂN

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 23.11.2020
Kabul Tarihi: 14.02.2021
Yayımlanma Tarihi: 30.04.2021

Article Information: Research Article
Received Date: 23.11.2020
Accepted Date: 14.02.2021
Date Published: 30.04.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Yörür, Ali, "Neşr İçün Eşref Beg'in Basıldı Dîvânı Tamâm: Eşref Paşa Dîvânı'nın Basımına Yazılan Tarih Manzumeleri", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 7, Sayı 14, Bahar 2021, s. 203-216.

Yörür, Ali, "Neşr İçün Eşref Beg'in Basıldı Dîvânı Tamâm: The Chronograms Written for Printing of Eşref Pasha's Dîvân", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 7, Volume 14, Spring 2021, p. 203-216.

10.28981/hikmet.830379

Öğr. Gör. Ali YÖRÜR

**NEŞR İÇÜN EŞREF BEG'İN BASILDI DÎVÂNI TAMÂM: EŞREF PAŞA DÎVÂNI'NIN
BASIMINA YAZILAN TARİH MANZUMELER**

**NEŞR İÇÜN EŞREF BEG'İN BASILDI DÎVÂNI TAMÂM: THE CHRONOGRAMS
WRITTEN FOR PRINTING OF EŞREF PASHA'S DÎVÂN**

ÖZ

ABSTRACT

Tarih düşürme, Klasik Türk edebiyatının önemli türlerinden birisi olup önem verilen veya dikkat çeken bir olayın tarihini belirlemek amacıyla ebced hesabıyla bir kelime, mısra veya beyit söyleme sanatıdır. Bir geleneğin içinde yer alan şairler tarafından sanat yapmak olarak kabul edilmiş ve ilgi görmüştür. Şairler, doğum, ölüm, padişahların tahta çıkışı, zafer, barış, bir göreve atanma, azledilme, sünnet, evlenme, sakal bırakma, yangın, deprem gibi olaylar veya saray, çeşme, medrese vb. binaların inşası ve tamiri gibi hayatın hemen her alanındaki konularda tarih manzumeleri yazmışlardır. 19. yüzyılda yaşayan Eşref Paşa'nın Dîvânı'nın 1278/1861 yılındaki basımına devrinin önemli şairleri tarafından tarih manzumeleri yazılmıştır.

Bu makalede tarih düşürme, Eşref Paşa ve Dîvân'ı hakkında bilgi verildikten sonra Dîvân'ın basımına yazılan tarih manzumelerinin transkripsiyonlu metni verilip incelemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eşref Paşa, Divan, Tarih Manzumeleri, Klasik Türk Edebiyatı.

The chronogram is one of important genres of Classical Turkish literature and is the art of uttering a word or a line in gematria order in order to determine the date of an important or remarkable event. It was accepted by poets from a certain tradition as the creation of art and had drawn attention. Poets wrote chronograms on topics from almost every sphere of life, including events such as birth, death, accession of sultans, victory, peace, appointment to or removal from a position, circumcision, marriage, growing of beard, fires, and earthquakes, as well as the construction and repair of structures such as palace, fountain, and madrasah. Chronograms were written by leading poets of the period of Eşref Pasha, who lived in the 19th century, for printing of his Divan in 1278/1861.

In this paper, the transcribed versions of chronograms, written for printing of his Dîvân were provided and examined after giving information about what chronograms are, Eşref Pasha, and his Dîvân.

Keywords: Eşref Pasha, Divan, History Poems, Classical Turkish Literature.

Giriş

“Ebced” (ابجد) kelimesi, Arab alfabesindeki harflerin kolaylıkla ezberlenmesi için, harflerin birleştirilmesiyle meydana gelmiş sekiz manasız kelimenin ilkidir. Ebced, ilk kelimenin adı olduğu gibi, aynı zamanda diğer kelimelerin tümünün adıdır. Bir başka ifadeyle ebced, eski alfabeyle verilen isimdir (Yakıt, 2017: 27). Ebced ve sözcüklerinin, alfabede bir sayı değeri vardır. Yani her harf bir rakama tekabül eder. Bunlardan istifade edilerek çeşitli işlemler vücuda getirilir. İşte bu işleme “Ebced Hesabı” veya “Hisâb-ı Cümel” denir (Yakıt, 51). Ebced alfabesindeki her harfin bir sayıya karşılık olması özelliğinden istifade edilerek herhangi bir hadiseye, hesaplandığında o hadisenin meydana geldiği yılı verecek şekilde bir kelime, bir cümle, bir mısra veya bir beyit söylemeye “tarih düşürme” denir (Yakıt, 86).

Başlangıçta öğrenme ve ezberleme kolaylığı için ortaya çıktığı tahmin edilen tarih düşürme, daha sonra şairliğin gereklerinden biri sayılarak bu alanda sanat gösterme aracı durumuna gelmiş, Bursalı Hâşimî ve Seyyid Osman Sürûrî gibi şairlerin elinde en güzel örneklerini vermiştir. Türk edebiyatında Ahmed Paşa, Hızır Bey, Hayâlî Bey, Tâcî Bey, Molla Lutfi, Necâtî Bey, Taşlıcalı Yahyâ, Edirneli Nazmî, Lâmiî Çelebi, Zâtî, Âşık Çelebi, Rûhî-yi Bağdâdî, Kafzâde Fâizî, Hâletî, Nev'îzâde Atâî, Zekeriyâyâde Yahyâ Efendi, Fehîm-i Kadîm, Cevrî, Nâilî-i Kadîm, Evliya Çelebi, Nâbî, Nedîm, Seyyid Vehbî, Nahîfî, Abdürrezzâk Nevres, Sünbülzâde Vehbî, Şeyh Galib, Enderunlu Fâzıl, Enderunlu Vâsîf, İzzet Molla, Pertev Paşa, Fatîn Efendi, Leylâ Hanım, Şeref Hanım, Zîver Paşa, Eşref Paşa, Osman Nevres, Sahaflar Şeyhizâde Esad Efendi, Senîh, Ahmed Lutfi Efendi, Şinâsi, Nâmık Kemal, Muallim Nâci, Recâizâde Mahmud Ekrem, Muallim Cûdî, Ali Emîrî Efendi, Üsküdarlı Talat gibi birçok şair tarih manzumeleri kaleme almıştır. Tarih söyleyen şairler için “müverrih” kelimesinin kullanıldığı İzzet Molla'nın, “Olur olmaz müverrih anlamaz İzzet bu târîhi / Yine Hak eyledi Es'ad Efendi nutkunu fetvâ” beytinden anlaşılakta ve Sürûrî'nin müverrih lakabıyla anılması da bunu göstermektedir. Şairler çoğunlukla tarih mısraından önceki mısradaki tarih kelimesini ve kendi mahlaslarını birlikte zikrederler. Tarih kelimesinin bu şekilde anılmadığı manzumeler tarih mısraının tesbitinde güçlüklerle yol açması sebebiyle makbul sayılmamıştır. Tarih düşürmede genellikle hicrî kamerî yıl kullanılmakla birlikte son devirlerde hicrî şemsî, malî (rûmî) ve milâdî yıllara göre söylenmiş tarihlere de rastlanmaktadır (Karabey, 2011: 80). Bilindiği gibi Divan şiiri kurgusal yapısıyla ön planda olsa da gerçek hayattan da izler taşır. Tarih manzumeleri de Divan şairinin çevresini ve dış dünyayı ne kadar gözlemlediğini ve nasıl yorumladığını göstermesi açısından üzerinde durulması gereken şiirlerdir (Üstüner, 2014: 195). İşte bu düşüncelerle Eşref Paşa Dîvânî'nin basımına yazılan ve daha önce yayımlanmamış olan tarih manzumelerinin transkripli metnini ortaya koymaya çalışacağız.

Eşref Paşa

Eşref Paşa, 1235/1820 yılında Bursa'da doğdu. Sıdkîzâde Ahmed Sıdkî Efendi'nin oğludur. Bursa'da önce ağabeyi eski Bağdat kadısı Şerîf Rüşdî

Efendi'den medrese usulüne göre eğitim gördü, ayrıca müftü Ankaralı Ebe-zâde Abdurrahman Efendi'den özel dersler aldı. İstanbul'a gidip 1253/1837'de Mekteb-i Harbiyye'ye girdi. Buradaki öğrenimine devam ederken Kethudâ-zâde Arif Efendi'den Farsça öğrendi, edebî ve hikemî ilimler tahsil etti. Mekteb-i Harbiyye'den mülâzım-ı evvel rütbesiyle 1844 yılında mezun olduktan sonra tabur kâtipliğine, 1270/1853 yılında binbaşı rütbesiyle Ömer Paşa'nın yaverliğine getirildi. Üç yıl sonra kaymakam, 1279/1862'de Üçüncü Ordu redif birinci alayına miralay, bu sırada Dâr-ı Şûrâ-yı Askeriye'ye üye ve üç ay sonra da Mâliye Nâzırı Kânî Paşa'ya damat oldu (1280/1863-64). 1283/1866 yılında Mirlivâlîğe yükseldi, Üç yıl sonra 1869 yılında ferik rütbesiyle Hassa Ordusu Kurmay başkanlığına getirildi. Oradan Altıncı Ordu'nun kurmay başkanlığına geçerek bir yıl Bağdat'ta kaldıktan sonra 1289/1872'de Tahran sefirliğine tayin edildi. Bu görevde bir yıl kalıp istifa etti. Bir süre Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî'de bulundu. Daha sonra İşkodra Alay kumandanlığına getirilerek kendisine buranın mutasarrıflığı görevi de verildi. İşkodra'nın vilayet olmasıyla müşirliğe yükseltilerek 1876 yılında Selanik, bir yıl sonra da Trabzon valiliğine tayin edildi. Ancak Trabzon'a gitmeden Osmanlı-Rus Savaşı'nın (93 Harbi) başlaması üzerine Tuna cephesi komutanlığına gönderildi. Dört buçuk ay sonra bu görevinden azledildi. Serdâr-ı Ekrem Abdülkerîm Nâdir Paşa ve diğerleri gibi Eşref Paşa da mağlubiyetten sorumlu tutularak 1878 yılının sonlarında Limni adasına sürüldü. Birkaç ay sonra II. Abdülhamid tarafından bağışlanarak İstanbul'a getirildi, ardından da selamlık resmine memur edildi. Eşref Paşa 1312/1894 yılında İstanbul'da vefat etti. Merkez Efendi Kabristanı'nda kayınpederi Kânî Paşa'nın kabri civarına defnedildi (Kahraman, 1995: 475).

Eşref Paşa, genç yaşından itibaren edebiyatla da meşgul olmuş, resmî görevleri sırasında devrin şairleriyle tanışarak onlara yakınlık göstermiştir. Nitekim Namık Kemal'in aruzla yazdığı ilk şiirlerinde kendisine örnek aldığı şairlerden biri de Eşref Paşa'dır. Ayrıca Namık Kemal dedesi Abdülâtilif Paşa'nın yanında Sofya'da bulunduğu sırada (1855-56) evlerine misafir olan Eşref Bey Kemal'in şiirlerini görünce ilgilenmiş, ona Namık mahlasını verip geleneğe uyarak bir de mahlasnâme düzenlemiştir. "Muhıbb-i Âl-i Abâ" olmakla iftihar ettiğini söyleyen Eşref Paşa, eski tarzda yazdığı ilk dönem şiirlerinde Ehl-i Beyt sevgisini terennüm eden Namık Kemal'deki bu tesiri daha da güçlendirmiştir. Şiilik, Hurufilik ve Bektaşiliğe meyli şiirlerinden anlaşılan Eşref Paşa'nın *Dîvân*'ında Sa'deddin El-Cibâvî ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî gibi Sünnî akideye tarikat kurucularını övücü manzumeler de yer almaktadır. Eşref Paşa edebi yeniliğin aydınları sardığı 19. yüzyılda eski tarz şiiri devam ettiren şairlerdendir. Aynı zevki paylaşan şairlerin oluşturduğu Encümen-i Şu'arâ toplantılarına da katılmıştır (Kahraman, 1995: 475). Eşref Paşa'nın bilinen tek eseri *Dîvân*'ıdır.

Eşref Paşa Dîvânı ve Dîvân'ın Basımına Düşürülen Tarihler

Dîvân, 1278/1861 yılında 205 sayfa olarak *Dîvân-ı Eşrefü's-Şu'arâ* adıyla İstanbul'da basılmıştır. Müellif hattı olduğu değerlendirilen bir yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (3664) numarada kayıtlı olup 34 sayfadır. Bu

nüsha ile ilgili Serap Urgan Doğan tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (Doğan, 2010). Yazma olarak tespit edilen diğer bir nüsha Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu 749 numarada kayıtlı olup 74 varaktır. Bu nüsha üzerine Gülçin Tanrıbuyurdu yüksek lisans tezi hazırlamıştır (Tanrıbuyurdu, 2006). Her iki tez çalışmasında da daha hacimli olan matbu nüsha dikkate alınmamıştır. Çalışmamızda 1861 yılında basılan matbu metin esas alınmıştır. Eşref Paşa Dîvânı, 4698 beyitten oluşmaktadır. Dîvân'da bir münâcât, on bir na't, bir müseddes na't, bir muhammes na't, Râsih'in na'tına bir tahmîs, İmam Ali hakkında iki methiye, İmam Hüseyin hakkında on mersiye, âşıkane ve dervişane bir müseddes, "adem" ve "kalem" redifli iki kaside, Mustafa Reşid Paşa için beş kaside, Serdâr-ı Ekrem Ömer Paşa için üç kaside, Mehmed Reşid Paşa övgüsünde bir kaside, tamamlanmamış iki kaside, Vezir İsmail Paşa hakkında bir kaside ile tarihler, gazeller, kıtalar, müfredler, tahmisler ve diğer bazı manzumeler yer alır. Ayrıca Fuzûlî, Uncuzâde Fehim, Sâmi, Halîm ve Nahîfî'nin gazellerini tahmis etmiştir (Kahraman, 1995: 47).

Dîvân'ın sonunda eserin basımına yazılan tarih manzumeleri bulunmaktadır. İstanbul'da basılan Dîvân'ın basımı 1278 ise de düşürülen tarihler 1277'dir. Yazma nüshalarda bulunmayıp 1278/1861'de basılan matbu nüshada bulunan ve çalışmamıza konu olan şairler ve manzume sayıları şu şekildedir:

Sıra No	Tarih Manzumesi Yazan Şairin Adı	Manzume Sayısı
1	Namık Kemal	1
2	Şerif Rüşdî Efendi	1
3	Kamil Efendi	1
4	Senîh Efendi	1
5	Nâ'ilî Efendi	1
6	Hakkı Efendi	1
7	Recâ'izâde Mehmed Celal Bey	1
8	Râzî Efendi	3
9	Fatîh Efendi	1

Tarih Manzumelerinin Metni

Nâzım-ı Mûmâ İleyhiñ Birâderleri Mevâlî-i 'İzâm ve 'Ulemâ-yı İ'lâmdan Şıdkî-zâde Fazîletlü Şerîf Rüşdî Efendî'niñ ʒab'-ı Dîvâna Terķim buyurduķları târiħdir¹:

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Cenâb-ı mîr-i Eşref dâderim sermâye-i faħrım
Sühân-sencân-ı 'aşrıñ eblağ u mümtâzıdır haķķâ
2. İdüp âşârını tertîb ʒab' itdirdi ʒab'inca
Ėayâtında sülük eşer-i eslâf itdi pek a'lâ
3. 'Ulüvv-i ʒab'ına her mışra'eyni iki şâhiddir
Ki cem' itmiş nice ebyâtı bu dîvân-ı müsteşnâ
4. Mebânî-i ʒabiatdir me'ânî-i haķıkatdir
Te'alâllâh kitâb-ı cân-fezâ mecmû'a-i ra'nâ
5. Mübâhât eylesün ensâb-ı Şıdkî-zâde zâtından
Ki ol nesl-i şerîfe bir şerefdir bu sühân-fermâ
6. Ėitâm-ı ʒab'ını âfâķa tebşîr eyledim **Rüşdî**
İki târiħ-i cevher-dâr idüp bir beyitte inşâ
7. Ne dil-cû ʒab' olundu defter-i eş'âr-ı *Eşref Beg* Sene 1277
Başıldı cem' olundu nev-eşer bu nüşâ-i vâlâ Sene 1277

¹ Dîvân-ı Eşrefü's-Şu'arâ, 200.

**İslâmbol Müderrisîn-i Kirâmından Birâder-zâde-i Nâzım-ı Mûmâ İleyh
Mekremetlü Kâmil Efendî'nin Târîh-i Renginîdir²:**

Fâ'ilâtün Fa'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. 'Amm-ı zîşânım sühan-dân-ı zamân Eşref Beg'iñ
Nüşha-i eş'ârıdır gencîne-i sihr-i kelâm
2. Ehl-i nazmı hişşe-yâb-ı inşirâh itdi zehî
Başdırup ol kenz-i meknûnı be-ğüsni-ı intizâm
3. Ol mecelle bir gül-i gülzâr-ı şıdkîzâdedir
Kim ider hâşşıyyet-i evrâkı ta'tîr-i meşâm
4. Şâhib-i kaşbü's-sebak üstâd-ı *Firdevsî* nesak
Nükte-senc-i müttefağ mu'ciz-dem-i 'örfi-nizâm
5. Na't-h'ân-ı Muştafâdır bende-i âl-i 'abâ
Eyleye Mevlâ anı dâreyinde 'âlî-makâm
6. **Kâmilâ** dürr-pâş-ı tebşîr olsa târîhim n'ola
Neşir için *Eşref Beg'*iñ başıldı dîvânı tamâm Sene 1277

**Bâb-ı 'Âlî Tercüme Odası Hulefâsı Mutehayyizânından Fütüvvetlü Nâmîk
Kemâl Beg'iñ İşbu Dîvân-ı Belâgat-'Unvânıñ Tab' u Temşiline Takrîz-
güne Söylemiş Olduğu Târîh-i Laţîfidir³:**

Fâ'ilâtün Fa'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Şevket izhâr eyleyip tertîb-i Dîvân eyledi
Mîr-i Eşref kim odur sultân-ı iqlîm-i kemâl
2. Nice dîvân şâh-ı dîvân-ı belâgatdir olur
Hil'at-i kâmet tîrâz midhati sihr-i helâl

² Dîvân-ı Eşrefü's-Şu'arâ, 200.

³ Dîvân-ı Eşrefü's-Şu'arâ, 200.

3. Nice dīvān kim olursa yaraşır taḥrīrine
Aṭlas-ı gerdūn kāğıd ḥāme-i sīmīn hilāl
4. Zülfe-i levḥ-i nüḥası hāle-i bedr-i münīr
Şemse-i cild-i güzīni āfitāb-ı bī-zevāl
5. Nāzımı 'irfānda mānenddir olsa n'ola
Eylemek tanzīr eñ ednā mışra'ın emr-i muḥāl
6. Ṭab'ıdır ol mühbiṭ-i feyz-i İllāhī kim olur
Her zaḥm-ı zülf-i beyānı şāhid-i ilhāma dāll
7. Başka ḥaşşıyyet var eş'ār-ı dilārāsında kim
Derd olur ehl-i dile hem rāfi'-i derd ü melāl
8. Şanma dīvān bir gülistān eylemiş tanzīm kim
Rūḥ-ı Sa'dī'dir o bāğa bülbül-i āşüfte-ḥāl
9. Şanma dīvān bir dilārā āfet-i nāzendedir
Nokta vü saṭr u ḥurūfi aña olmuş ḥaṭṭ u ḥāl
10. Ṭoğrısı temşīle şāyāndır bu bī-hemtā kitāb
Yine mişlidir aña var ise'ālemde mişāl
11. **Nāmıķā** tezyīn itdim cevherīn tāriḫ ile
Mecd ile tertīb-i dīvān eyledi *Eşref* bu sāl Sene 1277

Şadāret Mektūpçusu Hulefāsından ve Şāniye Aşhābından *Senih Efendi*'niñ Söyledigi Tārīh'dir⁴:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Ehl-i nazmıñ mefharı kâ'im-mağām-ı 'askeri
MİR-i Eşref bende-i dergāh-ı sulţān-ı Necef
2. Ol sūhan-dān-ı hüner-mend ü belig ü nükte-senc
Cem'-i dīvān ile oldu sālīk eşer-i selef
3. Tab' u temşil itdirüp mecmū'a-i eş'arını
Dürr-i nazmın eyledi vārişte-i maḥv u telef
4. Vāқиān bir baḥr-ı 'ummān-ı me'ānīdir bu kim
Resm-i elfāzı lü'lü' levḥ-i dīvānı şādef
5. Zeyn olunsun kıt'a-i tārīhi cevherle **Senih**
Oldı tab'a cümle-i āşār-ı *Eşref Beg* şeref Sene 1277

Nādire-güyān-ı Şu'arā-yı 'Aşırdan *Nā'ilī Efendi*'niñ İşbu Dīvān-ı Belāgat-'Unvāniñ Tab' u Temşiline Taḫriż-güne Söyledikleri Tārīh-i Münifleridir⁵:

Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fa'lün

1. Sāye-i feyz-vāye-i 'ālem
Şāh-ı 'Abdü'l-'azīz zıll-i Ḥudā
2. 'Ömr-i şāhānesinde pey-der-pey
Olur āşār nev-be-nev peydā
3. İşte ez-cümle şā'ir-i māhir
Bende-gānından *Eşref-i dānā*

⁴ Dīvān-ı Eşrefü's-Şu'arā, 201.

⁵ Dīvān-ı Eşrefü's-Şu'arā, 201.

4. Tıynet-i pâki ayn-i hikmetdir
Zât-ı vâlâsı nüşha-i kübrâ
  5. Nefh-i rûh eylemiş meger Cibril
Tab'ı eyler me'ânîyi ihyâ
  6. Gevher-i nazmın eyleyip tertib
Kıldı sülk ü lü'lü bî-hemtâ
  7. Nice gevher ki nükte-i i'câz
Şive-i nuţku sırr-ı *ma-evhâ*
  8. Her hurûfu hulâşa-i 'irfân
Kemterîn lafzı zübde-i ma'nâ
  9. Nice ma'nâ ki şâd-âb-ı zülâl
Selsebîl-i hayât-ı rûh-efzâ
  10. Tab'ına itdim çün irâde sünûh
Oldı mesrûr cümle-i zurefâ
  11. **Nâ'ilî** ben de iftihârâne
İki târih eyledim imlâ
  12. Tab'a ecr-i eşref nümüne hüner
Pâk Dîvân-ı Eşrefü'ş-Şu'arâ
- Sene 1277
Sene 1277

Silk-i Celil-i 'Askerî Køl Ağalarından *Hakkı Efendi*'niñ Söylediği Tārīhdir⁶:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Habbetzā ey şā'ir-i zī-şān-ı 'aşk
Kişver-i nazma diliñ hākān-ı 'aşk
2. Ba'd-ezīn el sürmesin ehl-i hüner
Teng oldı sāha-i 'irfān-ı 'aşk
3. Semā da'vāma şāhiddir benim
İşte tertīb itdigiñ dīvān-ı 'aşk
4. Öyle bir dīvān-ı 'ālī-kim olur
Dense lāyık şānına 'unvān-ı 'aşk
5. Öyle bir mecmū'a kim olsa sezā
Zīver-i tāk-ı hüner-mendān-ı 'aşk
6. İtmesinler ğayrı ibrāz-ı kemāl
Vār ise gerdīde-im'ān-ı 'aşk
7. Ben de **Hakkı** söyledim tārīh-i tām
Eşrefā tab'a sezā dīvān-ı 'aşk   Sene 1277

Hāriciye Odası Hulefāsından ve Şāniye Aşhābından Sābık Takvīm-ḩāne Nāzırı *Recā'i Efendi-zāde Mehmed Celāl Beg*'iñ Söylediği Tārīhdir⁷:

Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün

1. Oldı kibār-ı şā'irān 'unvān-ı eşref bi't-ḩab'
Kim gelmemiş bunca zamān akrān-ı Eşref bi't-ḩab'

⁶ Dīvān-ı Eşrefü's-Şu'arā, 201.

⁷ Dīvān-ı Eşrefü's-Şu'arā, 202.

2. Andan hüner taḥşîl ider noḡşânını tekmîl eder
Hem zâtını tebcîl ider iḡvân-ı Eşref bi't-ṭab'
3. Al nazmını bir kez ele diḡḡatle baḡ her vechle
Teslîm olunmaz mı hele 'irfân-ı Eşref bi't-ṭab'
4. İsterse zâtın imtiḡân dîvânını görsün cihân
Taḡsîn iderler bî-gümân erkân-ı Eşref bi't-ṭab'
5. Ol kenz-i nazm-ı mükerreme mâlik olur iḡvân heme
Mebzûldür baḡ 'âleme iḡsân-ı Eşref bi't-ṭab'
6. Çokdandır isterdik **Celâl** bir tuḡfe-i ehl-i kemâl
Oldı muvaffaḡ sende al yârân-ı Eşref bi't-ṭab'
7. Buldı güşâyiş gizlü sırr târiḡ-i gūyân öyledir
Özler eḡibbâ böyle bir Dîvân-ı Eşref bi't-ṭab' Sene 1277

**Der-Sa'âdet Ordu-yı Hümâyûnu Süvârî Dördüncü Alayınıñ Alay Kâtibi
Velî Râzî Efendi'niñ dîvân-ı mezkûra inşâd eylediḡi târiḡdir⁸:**

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Şeh-i evreng-i ma'nâ ḡazret-i Eşref Beg'e ḡaḡḡâ
Ṭulû'ât-ı süḡan olmuş ezelden luṭf-ı Rabbânî
2. Süḡan amma degildir sâde bir âyîne-i terkîb
Anıñ her ḡarfi câmi'dir nice esrâr-ı furḡânı
3. Ḳaşâ'idde muḡaddem vâḡı'â *Nef'î* idi meşhûr
Hüveydâdır bunuñ her fende lîkin aña rüçḡânı

⁸ Dîvân-ı Eşrefü's-Şu'arâ, 202.

4. O mîriñ neşr olundı bu kitâbı baķ hayâtında
Te'âla'llâh zihî tâli' zihî ihsân-ı Sübhâni
5. Her güftârını gördükde **Râzî** söyledim târiḥ
Başıldı nükte-senc *Eşref Beg*'iñ al şimdi dîvânı Sene 1277

Târîḥ-i Diger⁹:

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Güher-pâş-ı reh-i taḥsîn olup **Râzî** dedim târiḥ
Ne cem'iyet ne şî'r *Eşref Beg*'iñ başıldı dîvânı Sene 1277

Târîḥ-i Diger¹⁰:

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Okurken gevher-i nazmın dedim târiḥini **Râzî**
Ne ra'nâdir düşürmez kimse destinden şu dîvânı Sene 1277

Şu'arâ-yı 'Aşrdan *Faṭîn Efendi*'niñ Söylediği Târîḥdir¹¹:

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Laṭif eş'ârını cem' eyleyip bir mîr-i dâniş-ver
Güzel başdırdı ol mecmû'a-i 'irfânı al şimdi
2. **Faṭîn** taḅ'inca târiḥ-i mücevher eyledi tanzîm
Başıldı nükte-senc *Eşref Beg*'iñ dîvânı al şimdi Sene 1277

⁹ Dîvân-ı Eşrefü's-Şu'arâ, 202.

¹⁰ Dîvân-ı Eşrefü's-Şu'arâ, 202.

¹¹ Dîvân-ı Eşrefü's-Şu'arâ, 202.

Sonuç

Türk edebiyatında kesin olarak ne zaman başladığı bilinmemekle birlikte XIV. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan tarih düşürme sanatı, XVIII. yüzyılda zirveye ulaşmıştır. Klasik Türk edebiyatı şairlerinin pek çoğunun farklı yoğunlukta ilgisini çekmiş ve çok geniş bir yelpazede kendine yer bulmuştur.

Eşref Paşa, Klasik Türk edebiyatının son temsilcilerindendir. Tek eseri olan Dîvân'ı 1278/1861 yılında İstanbul'da basılmıştır. Bu çalışmada Eşref Paşa Dîvânı'nın basımına Namık Kemal, Şerif Rüşdî Efendi, Kamil Efendi, Senîh Efendi, Nâ'ilî Efendi, Hakkı Efendi, Recâ'izâde Mehmed Celal Bey, Râzî Efendi, Fatîh Efendi gibi dönemin tanınmış şairleri tarafından kaleme alınan tarih manzumeleri ortaya konulmuştur.

Kaynakça

- Arslan, Mehmet. (2014), "Eşref Paşa, Bursalı", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS). <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/esref-pasa-bursali> (Erişim Tarihi: 19.11.2020).
- Dîvân-ı Eşrefü's-Şu'arâ*. (1278), İstanbul.
- Doğan, Serap Urgan. (2010), *Eşref Paşa Dîvânı*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- Kahraman, Âlim. (1995), "Eşref Paşa, Mustafa", *DİA*, C 11, TDV Yayınları, İstanbul.
- Karabey, Turgut. (2011), "Tarih Düşürme", *DİA*, C 40, TDV Yayınları, İstanbul.
- Tanrıbuyurdu, Gülçin. (2006), *Eşref Paşa Dîvânı (İnceleme, Transkripsiyonlu Metin, Nesre Çeviri)*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- Üstüner, Kaplan. (2014), "Silahşor İbrahim Yaver'in Tarih Manzumeleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C 7, S 34.
- Yakıt, İsmail. (2017), *Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.